

Um Neidu de Mendonça¹

*Ég, Neida, er fullkomlega meðvituð um að heimur minn er takmarkaður.
Í hita leiksins kann einhver að gleyma spakmæli Ludwigs Wittgensteins:
„Takmörk tungumálsins eru mótuð af mínum eigin takmarkaða beimi.“*

Neida Bonnet de Mendonça fæddist í Chaco-héraði, í norðausturhluta Argentínu árið 1933. Hún hefur verið búsett í Asunción, höfuðborg Paragvæ, í marga áratugi. Að loknu kennaranámi stundaði hún framhaldsnám í listasögu og fagurfræði við Asunción-háskóla, þar sem hún sinnti kennslu lengst af meðfram ritstörfum. Eftir hana liggja margvísleg ritverk, ekki hvað síst smásögur, sem birst hafa í safnritum víða um heim. Vel þekkt er einnig skáldsaga hennar Ljós-brot (*Golpe de luz*) frá 1983 en skáldsagan færði henni þekktustu bókmenntaverðlaun heimalandsins sama ár og hún kom út.

Fyrsta smásagnasafn Mendonça, Undir lokin (*Hacia el confín*), sem út kom árið 1984, vakti strax athygli fyrir ágeng efnistöð. Höfundur beinir kastljósi að einkalífi og stöðu kvenna, auk þess að setja fram gagnrýni á alltumlykjandi helgreipar feðraveldisins um líf kvenna úr öllum stéttum. Fyrir smásöguna „Pyharepyte“² hlaut hún menningarverðlaun Paragvæ árið 1984 og fyrir söguna „Hengirúmið“ („La hamaca“), var hún tilnefnd til Veuve Clicquot-verðlaunanna árið 1985. Síðan þá hafa smásagnasöfnin Af ryki og vindum (*De polvo y del viento*, 1988) og Biðjið fyrir okkur (*Ora pro nobis*, 1994) vakið verðskuldaða athygli.

1 Stuðst er við upplýsingar úr *Breve diccionario de la literatura paraguaya*, eftir Teresa Mendez-Faith, Editorial El lector, Asunción, Paraguay, 1998 og af: http://www.portalguarani.com/347_neida_bonnet_de_mendonca_.html. Sótt í nóvember 2020.

2 Úr tungumáli frumbyggja, guaraní. Yfirskrifin vísar til þess að sofna á verðinum.

Eftir Neidu de Mendonça hefur verið haft:

Þegar ég skrifa verður ritmálið ævinlega dularfullt og erfitt viðureignar. Rithöfundar leika sér með orð eins og kettir að mús. Framsetning þeirra skreppur undan. Höfum hugfast að ritmál kennara, stjórn mála- eða blaðamanna er ekki tungumál bókmenntanna. Rithöfundum ber að forðast það að gera tungumálið of hlutbundið. Í mínu tilfalli líður tíminn og ég eltist við viðsjál, falin, óáþreifanleg orð sem gefa lífi mínu gildi. Ef til vill er það ástæða þess að ég elska orðabækur?

Sagan sem hér hefur verið valin til þýðingar er fengin úr safnríti um smásagnarritun kvenna frá Paragvæ sem út kom með styrk frá Þróunarsamvinnustofnun Svíþjóðar árið 2005. Sagan veitir ágæta innsýn í höfundarverk Neidu de Mendonça.

Þar til dauðinn aðskilur okkur¹

„ ... ég hef náð þeim aldri að lif
allra manna er viðurkenndur ósigur.“

Marguerite Yourcenar

Þriðjudagur, 15. mars, árið ...

Julio: Þó nokkrum sinnum hef ég gert tilraun til að nota hið skrifaða orð til að eiga samskipti við fólk, nema við þig, sem veist allt um leikni þess. Af hógværð hef ég alltaf óttast að misnota hið ritaða mál og að það nýti sér þennan veikleika minn. Í félagsskap við mig verða orð óþjál, þau sleppa, flýja, fela sig, og að lokum vantar mig alltaf nokkur þeirra. Öðrum stundum stökkva þau um, allt án þess að virða málfræðireglur, og mér verður fyrirmunað að telja atkvæðin! Mér hefur aldrei tekist að yrkja ljóð!

Hins vegar hef ég aldrei átt í vandræðum með talað mál. Ég hef nýtt mér það hvað eftir annað, eins og gert var í fornum menningarheimum. Hið talaða mál gerir mig auðsveipa, skipulagða; orðin flæða sjálfkrafa og fúslega, í fullkomnu samræmi. Jafnvel í þessu vorum við tvö ósamrýmanleg!

Ég nefni þetta vandamál (eitt af mörgum, ekki satt?) því ég veit, því miður, að hugsanir mínar virðast brenglaðar. Rétt eins og líf okkar var brenglað í þau sextíu ár sem við áttum saman.

Ég hafði ekki náð átján ára aldri þegar við giftumst og ég var ekki orðin tvítug þegar ég birtist í húsi foreldra minna og sagði: „Ég á engan samastað. Ég elska eiginmann minn ekki lengur.“ Ég heyri enn

1 Sagan ber yfirskriftina „Hasta la muerte nos separa“ á frummálinu. Hér fengin úr safnritinu *Penélope sale de Itaca: antología de cuentistas paraguayas*. Ritstj. María del Carmen Pompa Quiróz. Universidad Nacional de Asunción: Asunción, Paragvæ, 2005.

skerandi þögnina og vanþóknun móður minnar á meðan faðir minn kvað upp dóm sinn: „Heiðvirð kona elskar eiginmann sinn til dauðadags.“ Ég sárþændi þau, sagði raunsannar og upplognar sögur. Ég notaði allar brellur hins talaða máls, án nokkurs árangurs. Þau voru óhagganleg, eins og virki frá miðöldum.

„Ég er heiðvirður maður. Það eina sem upp á vantar er að eiga fráskilda dóttur. Hvaða dag sem er gæti mér verið tilkynnt að dóttir mín sé ... „Hann þagnaði. Hann notaði ekki orðið en hann vanvirti mig þrátt fyrir það. Ég sá fyrir mér svartan blett sem stækkaði á hvíta sloppnum sem ég klæddist sem skólástúlka. Faðir minn bætti svo við: „Ég vil að þú snúir samstundis aftur heim! Og gerðu það fyrir mig að finna leið til að elska eiginmann þinn!“

Þú beiðst eftir mér; vissir að ég kæmi aftur. Til að taka á móti mér skrifaðir þú mér stutt bréf. Mér fannst það fullkomið. Óljóst man ég innihald þess ... „Yndið mitt eina. Ég hef aldrei leitað þín jafn ákaft. Ég hef aldrei þráð þig eins mikið!“

„Ég skynja þig allt um kring. Ég sé þig, ég heyri í þér og mér finnst jafnvel eins og ég sé að kyssa þig ... Hve heitt ég elska þig! Líf mitt er í þínum höndum. Það er á þínu valdi hvort þar ríkir hamingja eða vansæld. Öll tilvist mín er tilraun til fullkomunar og ég vil ekki að neitt né nokkur komi í veg fyrir það. Ég reiði mig á þig. Þú ert mér allt: leiðin að hinu góða eða að vonbrigðunum. Fyrir þig get ég náð fullkomnun eða fallið í glötun. Ég sver að ég myndi frekar kjósa dauðann en það að við værum aðskilin! Julio.“

Og með sama hætti ... í hvert skipti sem þér tókst að eyðileggja ástina sem ég gerði mér upp til að eignast Anselmitu og Diego birtust önnur bréf. Svíksamlegt orðfæri þitt ól upp börnin okkar, kom þeim á legg og forðaði föður mínum, þeim heiðvirða, frá því að eiga dóttur sem ... Ég á erfitt með að gleyma deginum þegar þú rakst okkur á dyr úr eigin húsi af því að pottarnir og pönnurnar voru útötuð sóti. Ég, hún, slæpinginn, sóðinn, átti sökina. Verst var að ég fann til sektarkenndar. Þú kastaðir öllu sem þú festir hönd á í eldhúsinu út í garð. Í bræði þinni æptir þú: „Hypjaðu þig í burtu með börnin þín tvö!“

Frú Saturnína veitti okkur skjól. Hún var komin til ára sinna en bjó að reynslu og mikilli þekkingu. Hún hitaði te, tók til smákökur,

útbjó límonaði og sagði okkur fallegar sögur um vonir og væntingar. Þegar rökkva tók snerum við aftur með hugrekki frú Saturnínu að leiðarljósi. Ég fékk aldrei að vita hvað hún hafði sagt við þig en þetta var í eina skiptið sem þú skammaðist þín.

Með tímanum styttust bréf þín, urðu að minnismiðum, þar til þú hættir alveg að skrifa. Það varð líka minna um framkvæmdir og viðhaldsvinnu af minni hálfu. Verkfærin urðu hversdagslegri. Alvöru efniviður var ekki fyrir hendi. Ástin var byggð úr sandsteini, úr leir. Nei, hún var úr dufti! („Við viðurkenndum það ekki í þögninni, við viðurkenndum það ekki í umkvörtunum, né í hugarfylgsnum okkar, né í svipbrigðum ókunnugra.“) En háttprúð kona elskar eiginmann sinn þar til dauðinn aðskilur þau. Og dauðinn nálgast.

Já, ég þekki arkitektinn sem hannaði litla „gríska“ grafhýsið úr bleika marmaranum. Ég veit að það er tilbúið og að sólin skín á gyllta látúnsplötu González-fjölskyldunnar. En ég veit einnig að jafnvel eftir dauðann, eftir allt sem á undan er gengið, höldum við áfram að kvelja hvort annað. Ég óttast að duft beina okkar muni þröngva sér út um sprungurnar, svo við getum haldið áfram að særa hvort annað.

Það var þess vegna sem ég keypti mér landskíka í Ytororó. Ég notaði til þess smámyntina sem þú gleymdir í buxnavösunum. Þú finnur afsalið í skúffu í kommóðunni minni.

Ég vænti þess að snúa aftur til vindsins og jarðarinnar, endurnærð og með sæmd.

Í dag varð ég sjötíu og átta ára. Ég sit í slitnum hjólastól og flæki mál mitt með orðum.

Ég veit ekki hvernig ég á að losa mig úr þessari flækju, en það sem mig langar að biðja þig um er mjög einfalt. Ég vil ekki verða jarðsett við hlið þér eftir að ég dey.

Lucía

Hólmfríður Gardarsdóttir þýddi úr spænsku